

A MEZŐ-, AZ ERDŐ- ÉS A VADGAZDÁLKODÁS ÖSSZEANGOLT FEJLESZTÉSE

DR. TÓTH SÁNDOR

Szakmai napok, tudományos rendezvények visszatérő témája a vad és környezetének kapcsolata. Ki-ki a maga szemszögéből ítéli meg, vagy el a nyilvánvaló ellentmondásokat, ajánl megoldásokat ezek rendezésére. A skála széles: a vadállomány drasztikus csökkentésétől a minden vad kerítés mögé szorításán át a minden erdő kerítéséig terjed. Minden javaslat tartalmaz közigazdasági, érdekeltségi elemeket a vad állami monopóliumától a földtulajdonhoz kötött vadászati jogig, a terhek állami vállalásától minden teher vadászatra jogosultra terheléséig. Nehéz az eligazodás, mert végül is minden javaslatnak van valamilyen történelmi magja, valahol bevált kivitelezése, legfőképpen mindegyik mögött ott van a javaslattevő érdeke. Úgy gondolom, hogy a probléma megoldásának egyetlen járható útja az érdekek feltárása és köztük a legkisebb konfliktust előidéző szabályozás keresése.

Hogyan csoportosíthatjuk a vadászatban-vadgazdálkodásban jelentkező érdekeket?

Társadalompolitikai érdek a vadászat jóléti-szociális szerepének növelése, röviden a vadászati sport fejlesztése. Ma Magyarországon 32 ezer sport, 2 ezer hivatásos és évi 15—16 ezer külföldi, összesen tehát 50 ezer ember vadászik. Információink szerint 5—6 ezer fő áll sorban a tagfelvételért. Döntés van arról, hogy az egy vadászra jutó területet jogszabályi úton korlátozva segítsük a társasági tagság növelését. Pl. 100—200 ha/fő terület előírásával a 7,3 millió ha társasági vadászterületre legfeljebb 36—40 ezer főig növelhető a taglétszám. Nyitott a bérkilövő társaságok alakulásának lehetősége. Létszámuk jelenleg 2800 fő.

A társadalompolitikai célok szolgálata így a vadállomány növelését tételezi fel. Olyan feltételekkel kell a taglétszámnövelést szabályozni, hogy az a nem károsító apróvadra, vízivadra, a zárttéren tartott nagyvadra épüljön. Megfelelő vadászati engedélyek (területi engedélyek) kibocsátásával kell segíteni a vadászati igények kielégítését, természetesen, növelve a kibocsátók anyagi érdekeltségét. A vadászni kívánókra hárítva a vadászat költségeit elő kell mozdítani a vad és környezete egyensúlyának javítását.

Allami érdek a vadgazdálkodás 35—40 millió dollár árbevétele, amely az exportra irányuló mintegy 4 ezer tonna vadhúsból, a külföldi vadászat 1984. évi 8800 özbak, 3200 szarvasbika, közel 300 ezer apróvad lelövéséből, 118 ezer élőnyúl és 50 ezer élő fácán értékesítéséből származik. Programunkban a vadállomány, löttvad és vadásztatás — trófeásvad produktumának növelése szerepel. Ennek szolgálatába kell állítanunk vadállományunk faji összetételét, hozamait.

Vállalati, egyesületi érdek a vadgazdálkodásból származó árbevétel, illetve nyereség növelése. A mai szabályozás mellett a vadat előállító-tartó üzemi

területek és egyesületek nyeresége, illetve pénzmaradványa mintegy évi 100 millió forint, kereskedelmi vállalatok nyeresége meghaladja a 300 millió forintot. A vadgazdálkodók éves árbevétele 1,3 milliárd forint. Vadgazdálkodási közvetlen kiadása kerekén 600 millió forint. A vad újratermelésében mind az állami, mind az egyesületi területen növekvő érdekeltséget, törekvést tapasztalunk. Ez az érdek egybeesik az állami és a társadalmpolitikai érdekekkel is.

A vadász, mint állampolgár közvetve érdekelt az árbevételben, a nyereségképzésben. Ellenérdekeltségű a külföldiek vadásztatásában. Egyéni hozzájárulásával (tagdíj, társadalmi munka) hozzájárul a vadgazdálkodás fejlesztéséhez, de ezt végső soron a vadászati termékek (lőttvad, élővad, vadásztatás) árbevétele határozza meg. A tag érdeke, hogy minél kevesebb egyéni ráfordítással jusson az őt megillető trófeás vadhoz, vadászrészhez és természetesen a minél nagyobb vadászélményhez. A megállapítást alátámasztja, hogy az összes kiadásra, vagy az árbevételre vetített bérjellegű kiadások az állami és a vadásztársasági területeken közel azonosak. Az állami területek 1984. évi 650 millió forint árbevételére, illetve 612 millió forint összes kiadására 103 millió forint munkabér jut, ugyanez a vadásztársaságoknál 666—598, illetve 116 millió forint, (az állami kiadás 16,8⁰/₀-a, a vadásztársasági kiadás 19,4⁰/₀-a munkabér).

A mező- és erdőgazdasági termelői érdekeltséget a vadkárak függvényében kell vizsgálnunk. Az 1984. évi mezőgazdasági vadkár az állami területeken 86 millió, a vadásztársasági területeken 23 millió, összesen 109 millió Ft (1983-ban 87 millió Ft). Az erdőben keletkező mennyiségi kár évi 20—25 millió, a minőségi kár 4—5 ezer ha, 10 ezer Ft/ha-ral számolva 40—50 millió, összesen 60—75 millió forint. E károk növelik a mező- és erdőgazdasági termelők fellépését a vadászattal szemben. Bár a tanácsi vagy bírósági határozattal megerősített (illetve az általánódíjas megállapodásban rögzített) mezőgazdasági vadkárt a termelő megkapja, az az érdeke, hogy ne keletkezzen vadkár.

A gazdasági irányítás jelen elveivel összeegyeztethetetlen az erdei károk térítésének a rendezetlensége. Jogos az igény a kártérítés szabályozására.

Az érdekek egyeztetésének fő területe a vadkár. Ha ennek összegét hasonlítjuk a vadgazdálkodás éves nyereségéhez nyilvánvaló, hogy nincs fedezeti alap a kártérítésre.

E tényt mérlegelve szólni kell a külkereskedelmi vállalatok érdekeltségéről, ahol a legnagyobb nyereség halmozódik fel. E vállalatok nyereségérdekeltségük, amit csak nagy áruforgalommal vagy saját termelő-feldolgozó tevékenységgel érhetnek el. Tény, hogy mai nagy nyereségük az élővadból és a vadfeldolgozásból származik. A jól értékesíthető — feldolgozható vadfajokat keresik. A közös érdekeltség megteremtése a termelőkkel a vadászati export legfontosabb feltétele.

Mind az állami szabályozásban, mind a vállalati és egyesületi gazdálkodásban a legnagyobb feszültség oldása a feladat, vagyis a termelők közötti elmentmondások csökkentése.

E fejtegetésem nem tartalmazhat részletekbe menő elemzést. Célszerű ezért a megoldás legfontosabb, vagy annak vélt kérdéseinek a kiemelése.

1. A mező- és erdőgazdálkodás érdekeinek megfelelő vadgazdálkodás jogszabályi követelmény. Az új szabályozásban javasoljuk: azonos eljárási rendben történjen a mező- és az erdőgazdasági károk térítése, tehát független kárbecslés, kármegállapítás, az érdekeltek meghallgatása után tanácsi határozat, illetve ha ezt valamelyik fél nem fogadja el, bíróság döntsön a kártérítés összegéről.

Ennek feltétele:

- a) a kárbecslők kijelölése. Hangsúlyozandó a függetlenségük. Járható út a mezőgazdasági kárbecslőkhöz hasonló lista felállítása a megyei tanácsok mezőgazdasági és élelmezésügyi osztályán;
 - b) a kárbecslési útmutató egységes alkalmazásának előírása. A Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem által kidolgozott és a MÉM—MTA Erdészeti Bizottságában elfogadott útmutató korszerűsítését az ERTI végzi. Tudományos intézetünk 1986-ban tegyen ajánlást a kárbecslés irányítási rendünknek és a szakmai követelményeknek megfelelő útmutatóra.
 - c) a kártérítés fedezetének megteremtése, jogszabályban elhatárolva, hogy a vadászatra jogosult milyen kárt köteles megtéríteni, mely károk nem háríthatók rá és mi legyen a kárelhárítás költségeinek a forrása. Természetesen külön szabályozandó az üzemi és külön az egyesületi vadászterületek kárrendezése, abból az alapelvből kiindulva, hogy minden területkezelő tartozzon anyagi felelősséggel az elfogadott normákat meghaladó vadállomány által okozott kárért.
2. A vadállomány az erdő- és a mezőgazdasági területek többcélú hasznosításának a része, a vad az életközösséghez tartozik, állományának fenntartása és szabályozása a vadászati jog gyakorlásának a feltétele. Az állomány-szabályozással a vad és környezete egyensúlyát kell megteremteni. Mesterséges egyensúlyról van szó, amely egyik oldalról tartalmazza a vadlétszámot, a vadállomány faji összetételét, a másik oldalról a vad tartásának módját és azokat a költségeket — takarmányozás, zárt terek létesítése, kárelhárító kerítések stb. —, amelyek a vadgazdálkodás terheit egyértelműen a vadászatra jogosítottokra hárítják.

Azt javasoljuk, hogy

- a) a vadállomány tervezése, mint koncepció, a jövőben is jogszabályokban kimondandó és megalapozott üzemtervekre épüljön. A vadgazdálkodási üzemtervek tovább közeledjenek az erdőtervekhez, kötelezően igazodjanak a mezőgazdaság termelés-szerkezetéhez;
 - b) a vad élőhelyhez kötődése jusson abban is kifejezésre, hogy újratermelésének, tartásának, kárelhárításának költségeit jogszabályi úton is biztosítjuk, pl. tőárrendszerrel, amely a vadászatra jogosítottak által letermelt vad után a jogosítottak elkülönített számláján olyan forrást képez, amelyből az erdei károk is fizethetők. A tőár egy részét célszerű a Közgazdálkodási Alapba helyezni az át nem hárítható károk és kárelhárítási költségek fedezésére;
 - c) a vadgazdálkodók tartásuk meg az állománytervezés természetes eltartóképességéhez, takarmányozáshoz és zárttéri tartáshoz kötött kereteit, amelyben üzemtervi revízióval kell tisztázni a természetes eltartóképesség legújabb kutatási eredményekkel alátámasztott és az érdekeltek által elfogadott számait. E számokkal kell korrigálni a gépi nyilvántartásokat.
- A zárttéri állomány elhatárolható, jogszabályban is rögzítendő fogalom. A szabad területen tartott állomány a zárttérivel csökkentve legyen a számítási alap az erdő- és a mezőgazdasági területek terhelésének a vizsgálatánál.
- Felülvizsgálendő a takarmányozással fenntartható kategória és törlendő az üzemtervekből, ha a vadászatra jogosítottak nem tettek eleget e tartásmód feltételei megteremtésének.
3. A vadállomány-tervezés szabadtéri — zárttéri kategóriái a vad tulajdonjogának jogszabályi elhatárolását teszik szükségessé. A tenyésztett, zárttéri vadra meg kell szüntetni az állam tulajdonjogát, illetve a zárttéri vadra ki

kell terjeszteni a tenyésztő vadászati jogosultságát. Ez új helyzetet teremt a termelői érdekeltségben. A vadgazdálkodás a földterület mellék- vagy kiegészítő hasznosításából fő hasznosítási móddá lép elő. Nyilván ebben az esetben nincs vadkár.

A tulajdonjog változásától várjuk:

- a) A vadgazdálkodásra alkalmas erdőterületek jobb hasznosítását, illetve e területek üzemtervi kigyűjtését. Az ERTI végzi e munkát. Az erdőfelügyelőségek tehetnek javaslatot a vadászati célú erdők kijelölésére, amelyeknek az üzemtervi kiemelés új feltételt teremthet a zárttéri és a takarmányozással fenntartott állomány tervezésében;
- b) Az árualapok előállítására fontos exportterdek, a vadgazdálkodás önfinanszírozásának, a vadászat, különösen a hazai és külföldi bér vadászat fejlesztésének alapfeltétele. A tenyésztéshez kötődő vadászati jogosultság tökéramlást hozhat létre, segíti a kooperációk, társulások fejlesztését, a közös érdekeltég kiterjesztését. Az erdőkárok, mezőgazdasági károk rendezése ebben az esetben az együttműködő partnerek megállapodásának a kérdése, mint erre ma is lehetőség van a mezőgazdasági károk térítésében.

4. Javasoljuk összegezni és közreadni az értékszámítás eddigi eredményeit és megjelölni a közgazdasági kutatások jövő irányait. A külön pályán futó kutatások helyett a komplex vizsgálatok kerüljenek előtérbe a többcélú erdőgazdálkodás, illetve területhasznosítás koncepciójának megfelelően.

5. Szükséges tisztázni, pontosítani — figyelemmel a szakigazgatási intézmények feladatkörének folyamatban levő szabályozására — az erdőfelügyelőségek szerepét a vadászati üzemtervezésben, az üzemterv szerinti gazdálkodás minden erdőre kiterjedő ellenőrzésében, a vadászati célú erdők kijelölésében, az erdő—vad összehangolását segítő telepítési, felújítási, erdőnevelési technológiák alkalmazásában, a kárbecslések végzésében, a kártérítési határozatok előkészítésében.

Tisztázandó a felügyelőségek feladata szankcionálásokban, külön a vadász-társasági területek, külön az üzemi területek saját erdő—saját vad, illetve saját vad—idegen erő tekintetében. Ez utóbbinál nyilván a vadásztársasággal azonos kártérítési rend fogadható el, a saját erdő—saját vad azonban az Erdőfenntartási Alap és az üzemi vadászterület kezelőjének a kapcsolattartó fel, olyan szabályozást, amely a társaságokhoz hasonló elbírálást tesz lehetővé, ha az állami vállalat nem elsődlegesen vadgazdálkodási célra kijelölt területen tart a természetes vadeltartóképességet meghaladó vadállományt.

6. Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy erdei kártérítés mai PTK szerinti szabályozása is módot ad a fegyelmezett vadgazdálkodás megkövetelésére. A bérleti szerződések rendje a bérbeadó erdőgazdaságok (általában a bérbeadók) jogává teszi a szerződésben foglaltak — tehát az üzemterv szerinti vadállomány fenntartását. Az ellenőrzés elmulasztásából eredő károk áthárítása elfogadhatatlan igény.

Hangsúlyozni kívánom, hogy a vállalatok vadállomány-szabályozását nem köti semmiféle rendelkezés. Egyedüli követelmény a természetes eltartóképesség szerinti állomány fenntartása és gondos kezelése. Az üzemterv vadaskerti (zárttéri) és takarmányozással fenntartható vadállománya vállalati (egyesületi) kategória, illetve az erdőfelügyelet és a megyei mezőgazdasági és élelmezésügyi szakigazgatási szerv engedélyezési hatáskörébe tartozik — természetesen az erdőt kezelő meghallgatásával és a tervezett vadállomány szerződésben történő rögzítésével.

7. Az erdő—vad (mezőgazdaság—vad) összehangolásának nem kellő figyelmet kapó feltétele a legelők, a nyiladékok, a természetes takarmányt nyújtó területek hasznosítása. Mintegy 50 ezer ha az erdőkben nyilvántartott, általában 1—2 hektáros legelőterület. Hangzott el olyan javaslat, hogy ezeket szarvasmarha-tenyésztéssel kellene hasznosítani. Adott körülmények, szakmai feltételek mellett indokolt lehet e javaslat megfontolása. Arról azonban nem feledkezhetünk meg, hogy a vadászati üzemtervek minden esetben számolnak az erdei legelők vadállománnyal történő hasznosításával. E legelők más célú igénybevétele esetén tehát a vadászati üzemterveket módosítani kell. Vadászati célú hasznosítás esetén azonban meg kell követelni e legelők adott vadfajnak megfelelő karbantartását, fejlesztését.

Az erdő—vad összehangolásának csak néhány fontosabb kérdését, a tervezett megoldás folyamatban levő feladatait emeltem ki.

Á GAZDASÁGIRÁNYÍTÁS KORSZERŰSÍTÉSE ÉS A MINŐSÉG

DR. VÁRADI GÉZA

A hatvanas évek közepére a magyar népgazdaság túljutott a mennyiségi termelés periódusán. Ekkorra a termelési javak többségében a hazai termelés és az import elegendő árualapot biztosított a valós felhasználói és fogyasztói igények kielégítéséhez. Ennek következtében a piac kínálati jellege erősödött és előtérbe került a termékek minőségi előírásainak betartása iránti igény. A termelés minőségi oldalának erősítését megkövetelte a nemzetközi munkamegosztásban betöltött szerepünk is, mivel a külpiacon csak akkor maradhattunk versenyben, ha termékeink az egyre növekvő minőségi és egyéb követelményeknek megfeleltek.

A hosszú termelési idővel dolgozó erdőgazdálkodásban az új erdők létesítéskor és azok nevelése során a minőség folyamatos javítása még az ötvenes évekre — a tömegtermelés időszakára — nyúlik vissza. Az Országos Erdészeti Főigazgatóság szakmai utasításai, a több irányú vezetői anyagi érdekeltség és az akkori szakfelügyeleti apparátus magas igényt támasztott és ért el az erdőfelújítások műszaki átvétele során, valamint a fakitermeléseknél a használati érték szerinti választékolás terén. Ezeket a követelményeket abban az időben az akkori szerényebb fakitermelési feladatok mellett a bőséges élők munkae-erő-adottságok és az állam által biztosított pénzügyi feltételek kel- lően megalapozták.

Az 1986-ban bevezetett új gazdaságirányítási rendszer az egyre önállóbb vállalati gazdálkodással szemben már általános követelményként jelölte meg a termékek minőségének javítását. A faipari termékek iránt a minőségi követelmények a keresleti piac ellenére is évről évre növekedtek.

1985. január 1-vel gazdaságirányítási rendszerünk tovább korszerűsödött. A korszerűsítés magas követelményeket állít a termelés hatékonyságának növe- lésével szemben. E követelmények kielégítésének ismét szerves része a tech- nológiai utasításokban, a szakmai irányelvekben, a szabványokban és a szer- ződésekben előírt minőségi paraméterek betartása. E követelményekhez szer- vesen kapcsolódik a szorgalom, a lelkiismeretesség, a pontosság és a szakér-